

№8 Серпень 2022року

комплектуємо методичний кабінет / оцінювання

Лариса Меркотан: директор ЗОШ № 18, тренер НУШ, супервізор, зовнішній експерт Державної служби якості освіти, Рівне

Чому формувальне оцінювання — це оцінювання для навчання

Чим особливе формувальне оцінювання і чому ми розглядаємо його як оцінювання для навчання, а не оцінювання навчання? Для того щоб дати відповідь на це запитання, з'ясуємо, яку роль в освітньому процесі відіграє оцінювання, на чому воно базується та на які критерії спирається.

Оцінювання — інструмент навчання

Спочатку пригадаймо **ціннісні орієнтири оцінювання НУШ**, що зумовлені філософією оцінювання. Зокрема, звернімо увагу на такі моменти:

- оцінювання має бути справедливим, об'єктивним, незалежним, доброчесним;
- оцінювання є частиною освітнього процесу;
- оцінювання мають проводити на засадах компетентнісного підходу;
- учні мають бути активними, проводити само- і взаємооцінювання;
- кожен заклад освіти та вчитель мають право на власну систему оцінювання

Інтерактивна філософія передбачає, що оцінювання — **невід'ємна частина освітнього процесу**. Ця думка, на перший погляд, не нова. Утім, інтерактивна філософія передбачає, що оцінювання використовують як інструмент навчання, тобто процесу **опанування компетентностей**. У чому його особливості?

Учитель оцінює результати навчання, щоб надати учням інформацію про те, наскільки вони оволоділи відповідними знаннями та вміннями. Оцінювання проводить регулярно, постійно. При цьому вчитель не зосереджується лише на кінцевій оцінці чи кількох способах оцінювання. Кожна оцінка має значення. Таке постійне оцінювання, яке починається з попереднього оцінювання знань та вмінь учнів на початку роботи і триває впродовж усього періоду, **називають формувальним**. За допомогою формувального оцінювання учитель надає учням зворотний зв'язок упродовж вивчення навчальної теми.

Коли вчитель формує ключові компетентності в учнів, він оцінює не тільки те, в якому обсязі вони засвоїли знання. Насамперед **учитель має оцінити:**

- чи вміють учні застосовувати ці знання на практиці;
- чи вміють учні комунікувати для того, щоб досягнути мети;
- як учні виявляють особистісні якості та ціннісні ставлення під час освітньої діяльності.

Для того щоб це оцінити, методичного арсеналу традиційної школи — недостатньо.

В основі оцінювання — компетентнісний підхід

Компетентнісний підхід — один із ціннісних орієнтирів формувального оцінювання.

Компетентність — динамічна комбінація особистих якостей, що визначає здатність особистості успішно провадити професійну або подальшу навчальну діяльність. До цієї комбінації належать знання, способи мислення, погляди, навички, уміння тощо.

У суспільстві склалося розуміння компетентності як інтегрованого результату освіти, який привласнила особистість. Звернімо увагу на термін «привласнення знань» — він пояснює суть компетентнісного підходу. Особистість **трансформує знання в компетентність** лише завдяки досвіду, під час власної діяльності. У такий спосіб особистість «привласнює» знання, тобто проживає та засвоює їх.

На *рис. 1* компетентність зображено як синтез знань, досвіду та ціннісних ставлень особистості:

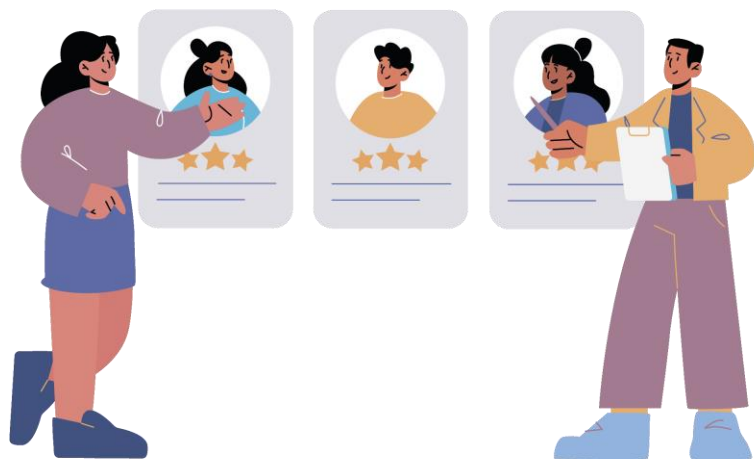

Рис. 1. Механізм формування компетентності.

Орієнтація — на критерії оцінювання

Порівняємо, чим відрізняється оцінювання, орієнтоване на норму та на критерії. Для цього розгляньте *рис. 2* і подумки відзначте, які асоціації у вас виникли.

Нормативне оцінювання

Оцінювання на основі критеріїв

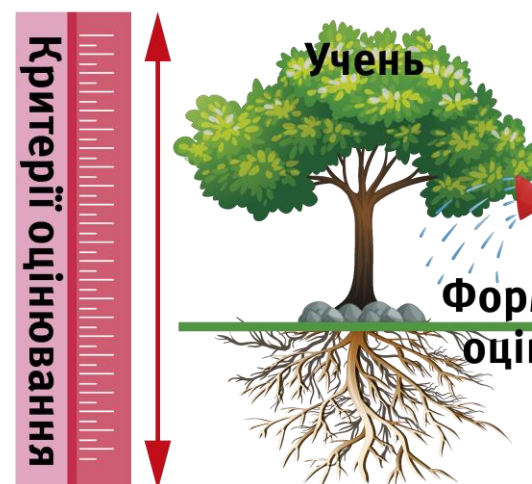

Рис. 2. Різниця між традиційним та формувальним оцінюванням.

У чому переваги формувального оцінювання? Воно дає вчителеві змогу порівняти здобутки учня зі стандартизованими критеріями. Ці критерії не залежать від того, який рівень навчальних досягнень має клас та/або заклад освіти, у якому навчається учень. Учитель **фіксує особистий поступ учня** в навчанні та конкретні очікувані результати, яких він досягнув і які зазначені в державному стандарті.

За традиційного оцінювання учитель зазвичай орієнтується на норму, що склалася в конкретному класі та/або закладі освіти. Тож навчальні результати учня вчитель здебільшого порівнює із досягненнями «середнього» учня. Однак умовна «норма» в кожному закладі освіти своя. Натомість за формувального оцінювання учитель має орієнтуватися на критерії, тобто «досяг чи не досяг учень зазначеного в державному стандарті результату». Коли вчитель з'ясує це, то зможе сформулювати об'єктивне оцінне судження про рівень навчання учня, а не порівнювати його результати з результатами менш або більш успішних однокласників. Загалом можна виділити шість аспектів, якими різняться традиційне та формувальне оцінювання.

Максим Перепелиця навчається у спеціалізованій школі з поглибленим вивченням математики й має навчальні досягнення переважно середнього та достатнього рівня. У 10-му класі він перейшов у звичайну школу й став майже відмінником, тобто успішність Максима за традиційним оцінюванням зростає. Така ситуація свідчить про відносність оцінок, зокрема про те, що учня оцінюють у певному середовищі відносно інших дітей.

Мета — поліпшити результат навчання

Відповідно до мети оцінювання вирізняють **три його функції**:

- оцінювання для навчання;
- оцінювання як навчання;
- оцінювання навчання.

Відмінності підсумкового й формувального оцінювання зазвичай демонструють на прикладі процесу та результату приготування страви, пошиття одягу тощо (*схема*).

Кухар обирає один із рецептів страви, тобто визначає бажаний результат. Готуючи, кухар постійно оцінює, чи відповідає страва рецепту. Таке оцінювання — формувальне, адже кухар оцінює процес роботи, під час якого може щось змінювати, щоб досягти бажаного результату.

Під час приготування кухар постійно перевіряє страву, щоб додати потрібні інгредієнти й поліпшити її смак. Тобто кухар сам оцінює свою роботу й поліпшує її, орієнтуючись на рецепт та свої відчуття, — це самооцінювання.

Легко оцінити правильну відповідь, а як оцінити діяльність, співпрацю, вміння ставити запитання й розв'язувати проблеми?

Коли страву їсть споживач — це оцінювання підсумкове. Споживач оцінює результат, який кухар змінити вже не може.

Отже, як бачимо з прикладу, оцінювання не лише вимірює знання, а й формує їх.

Виокремимо **мету** формувального оцінювання:

- скорегувати діяльність учителя та учня, щоб поліпшити результат навчання;
- навчити учня самостійно оцінювати свої результати навчання, щоб будувати індивідуальну освітню траєкторію.

Окреслимо цінність формувального оцінювання детальніше за концепцією НУШ. **Формувальне оцінювання дає змогу:**

Відстежувати особистісний розвиток учня та те, як він опановує навчальний досвід (компетентності).

Вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку учня.

Діагностувати досягнення дитини на кожному з етапів навчання.

Вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню.

Мотивувати учня прагнути досягати максимальних результатів.

Виховувати в учня ціннісні якості особистості, бажання навчатися, відсутність побоювання помилятися, упевненість у власних можливостях і здібностях.

Кожен учитель розуміє та вміє застосовувати формувальне оцінювання, якщо потрібно досягти реальних результатів навчання окремої дитини чи групи дітей. Йдеться про досвід, коли учитель готує учня до ЗНО або предметної олімпіади, індивідуально займається з дитиною чи тренує команду для того, щоб перемогти у змаганні. Навряд чи в таких ситуаціях учитель використовує бальне підсумкове оцінювання. Він спостерігає, ретельно відстежує прогрес учня та надає обґрунтовані поради — оцінні судження, як учневі поліпшити його результати, а також разом

із учнем визначає подальший шлях у навчанні. Майстерний та ефективний той учитель, який здатен перенести такий досвід у масове навчання: уміє технологічно й ощадливо застосувати формувальне оцінювання в класі, де навчається до 30-ти учнів, та дати кожному з них шанс поліпшити результати.

Отже, завдяки аналогіям та порівняльному аналізу переконалися, що формувальне оцінювання має чимало переваг: не лише вимірює знання, а й формує їх, допомагає простежувати поступ конкретного учня та об'єктивно оцінювати його результати навчання.